

2. Ерөнхий хамгаалалтууд

Хуулийн төсөлд хэд хэдэн ерөнхий хамгаалалт оруулжээ. 4-р зүйлд ийм гурван хамгаалалтыг заасан байна. Үүнд: 1. Хэвлэл мэдээллийн байгууллага мэдээлэл авах, хайх, түгээх, баримтыг шалгах, эрэн сурвалжлах, хэвлэн нийтлэх үйл ажиллагааг чөлөөтэй, хараат бусаар явуулах эрхтэй. 2. Төрийн байгууллага, албан тушаалтан хэвлэл мэдээллийн агуулгад хяналт (цензур) тавих, шалгалт зохион байгуулахыг хориглоно. 3. Улсын Их Хурал хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөө, хэвлэл мэдээллийн чөлөөт байдлыг хязгаарласан хууль батлан гаргахыг хориглоно.

Эдгээр заалтын санаа зорилго нь сайшаалтай байна. Гэвч түүний зэрэгцээ сайжруулах зүйл бас байна. 4.1-д “1. Хэвлэл мэдээллийн байгууллага мэдээлэл авах, хайх, түгээх, баримтыг шалгах, эрэн сурвалжлах, хэвлэн нийтлэх үйл ажиллагааг чөлөөтэй, хараат бусаар явуулах эрхтэй.” Энэ заалт сайшаалтай байгаа боловч бас л маш ерөнхий болжээ. Цаашилбал, энэ заалт яг асуудлынхаа мөн чанарыг олж зохицуулж чадаагүй байна. Тодруулбал, эдгээр эрх нь туйлын эрх биш учраас чухам ямар нөхцөлд хязгаарлалт тавьж болох вэ гэдэг асуудал тулгарч байна. Жишээ нь, хуульд эдгээр эрхэд тавих хязгаарлалт нь өөрөө ямар хязгаарт байх вэ гэдгийг зааж өгсөн бол зүгээр байжээ. Үүнээс үзэхэд хуульд аливаа хязгаарлалт нь ойлгомжтой, нийтэд ил тодорхой хэлбэрээр гарсан байх бөгөөд хуульд заасан бусад илүү чухал ашиг сонирхол (үндэсний аюулгүй байдал, бусдын эрх)-д үйлчлэх зорилгоор хязгаарлалт тавьж болно гэж томъёолж болох юм.

4.2.-т төрийн байгууллага, албан тушаалтан хэвлэл мэдээллийн агуулгад хяналт (цензур) тавих, шалгалт зохион байгуулахыг хориглоно гэжээ. Энэ заалтыг шууд утгаар нь ойлговол цагдаагийн байгууллага бусдыг үзэн ядсан, гэмт хэрэгт уриалан дуудсан, үндэсний аюулгүй байдалд хор хохирол учруулсан материал тараасан мэдээлэл авсан тохиолдолд мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулж болохгүй болж байна. Мэдээж ийм зохицуулалт хэмээс хэтэрнэ. Цаашилбал, ийм заалт дан ганц хэвлэл мэдээллээр ч хязгаарлахгүй үйлчилнэ. Энэ заалтыг зүгээр л хэвлэл мэдээлэлд цензур тавьж болохгүй гэсэн агуулгаар ойлгомжтой томъёолох нь зүйтэй.

4.3 нь Улсын Их Хурал хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөө, хэвлэл мэдээллийн чөлөөт байдлыг хязгаарласан хууль батлан гаргахыг хориглоно гэжээ. Хэдийгээр энэ заалтаар нэг чухал болгоомжлолыг илэрхийлж байгаа нь бахархууштай байгаа боловч хууль зүйн талаас энэ бол огт холбогдолгүй зүйл юм. Нэгд, Үндсэн хуульд хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөг нэгэнт баталгаажуулсан ба бусад хуульд үүнийг наанадаж зарчмын хувьд хүндэтгэж, дагах ёстой. Хоёрт, энэ хууль бол Улсын Их Хурлаас баталсан ердөө л парламентын эрх хэмжэний хууль. Тиймээс Их Хурал дахиад нэг хууль гаргаад л энэ заалтыг хүчингүй болгочихно. Тэгэхээр 4.1-тэй нэгэн адил хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөг хязгаарлах нөхцлийг тодорхой

ойлгомжтой зааж өгвөл илүү үр дүнтэй болно. Ингэсэн тохиолдолд уг заалтыг Үндсэн хуульд илэрхийлэгдсэн зарчмын албан ёсны тайлбар гэж үзэж болох бөгөөд энэ чанараараа бусад хууль тогтоомжид хүндэтгэвэл зохих заалт болох юм. Мэдээж хэрэг Их Хурал мөн л уг заалтыг өөрчлөх юмуу хүчингүй болгох боломжтой. Гэхдээ тэр цагийг хүртэл шүүх, цагдаа болон бусад этгээд хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний хүрээ хязгаарыг тогтооход тустай заалт байх болно.

5- р зүйлд “Төрийн байгууллага өөрийн мэдэлд мэдээллийн хэрэгсэлтэй байхыг хориглоно. Зөвхөн хууль, дүрэм журам, түүний төсөл, лавлагаа мэдээлэл хэвлэн нийтлэх зорилгоор тогтмол хэвлэгддэг эмхтгэл, цахим хаягтай байж болно.

5.2.-т “Төрийн байгууллага, албан тушаалтан иргэн, байгууллагаас тухайн байгууллагад ирүүлсэн захидал, өргөдөл, гомдол, төрийн, хувь хүний, төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгжийн нууцтай холбоотойгоос бусад өөрийн байгууллагын үйл ажиллагаатай холбогдох мэдээллийг ил тод байлгана.” гэж заасан нь тустай боловч энэ заалт нь мэдээлэл авах эрхийг бүрэн дүүрэн зохицуулсан тусгай хуулийн хэрэгцээ шаардлагыг хангаж чадахгүй. Тусгай хуулиар уг эрхийн хамрах хүрээ, хүсэлт гаргах журам, эрхэд үл хамаарах тохиолдол, мэдээлэл өгөхөөс татгалзсан тохиолдолд хаана, хэнд гомдол гаргах зэрэг асуудлыг ойлгомжтой зааж өгөх боломжтой.

7-р зүйлд зааснаар “Хэвлэл мэдээллийн байгууллага эрхлэн гаргасан нийтлэл, нэвтрүүлгийнхээ хариуцлагыг өөрөө хүлээнэ. Зар болон сурталчилгааны чанартай мэдээллийн хариуцлагыг захиалагч хүлээнэ. Хэвлэл мэдээллийн байгууллага түгээж буй мэдээлэл зар болон сурталчилгааны чанартай болохыг илэрхийлсэн ялгах тэмдэглэгээтэй түгээнэ. Хэвлэл мэдээллийн байгууллага мэдээллийг нийтлээгүй, нэвтрүүлээгүйн төлөө бусдаас төлбөр авахыг хориглоно.”

Энэ сүүлчийн заалт чухам ямар асуудлыг хөндөх зорилготой нь ойлгомжгүй байна. Ер нь энд заасан асуудал бол хэвлэл мэдээллийн байгууллага болон зар сурталчилгаа хийж байгаа этгээд хоорондоо зах зээлийн зарчмаар тохиролцож шийдвэрлэх асуудал юм. Жишээ нь: зар сурталчилгаа захилсан этгээд нийтлэгдэхээс өмнөхөн зараа буцаагаад авчихаж болно. Тэр тохиолдолд хэвлэл мэдээллийн байгууллага хоосон зайг бөглөх өөр материал байхгүй бол хохирч болно. Иймд хэвлэл мэдээллийн байгууллага төлбөр авдаг байхад болно.

8- р зүйлд “Хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл өөрийн хувь эзэмшигчийн талаарх мэдээллийг жил бүр олон нийтэд мэдээлнэ. Хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэлд хувь эзэмшдэг дараахь этгээдийн өмчлөлийн хувь хэмжээг олон нийтэд ил тод мэдээлнэ: төрийн албан хаагч, улс төрийн нам, гадаадын иргэн, хуулийн этгээд” гэжээ.

Ингэж хувь эзэмшигчдийг төрлөөр нь заан нэрлэхийн оронд тодорхой хувь хэмжээ, жишээ нь 2 хувь гэж заагаад түүнээс дээш хувь эзэмшдэг этгээдийг нийтэд мэдээлнэ гээд заахад болох юм. Нэгд, энэ салбар дахь ил тод байдлын асуудлыг зөвхөн тодорхой төрлийн хувь эзэмшигчдийн хувьд авч үзэх нь зохисгүй. Хоёрт, энэ нь ил тод байх үндсэн зарчмаа үгүй хийж байгаа бөгөөд амьдрал дээр асуудал үүсгэж болзошгүй байна. Тухайлбал, хэвлэл мэдээллийн байгууллага хуульд заасан төрөлд хамаарах хувь эзэмшигчийг нуун дарагдуулах гэсэн сонирхолд хөтлөгдөж болох юм.

Зөвлөмж:

- Хуулийн 4.1 болон 4.3 зүйлд хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөг хязгаарлаж болох нөхцлийг нарийвчлан зааж шүүгч, цагдаагийн ажилтан, бусад албан тушаалтан, хэвлэл мэдээллийнхэнд чиглэл болгох асуудлыг авч үзэх.
- Хуулийн 4.2-т хэвлэл нийтлэлд зөвхөн урьдчилсан цензур тавьж болохгүй гэсэн энгийн ойлгомжтой хориглосон заалт оруулах асуудлыг авч үзэх.
- Төрийн албан тушаалтан, байгууллага ил тод үйл ажиллагаа явуулах тухай 5.2 гэсэн заалтыг оруулснаар мэдээлэл авах эрхийг зохицуулсан тусгай хууль гаргах шаардлагагүй болно гэж ойлгож үл болно. Уг эрхийн хамрах хүрээ, хэрэгжүүлэх журмыг дэлгэрэнгүй зохицуулах хэрэгтэй.
- Хуулийн 7.4-ыг хасаж, зар сурталчилгааны төлбөрийн асуудлыг хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл болон тэдгээрийн үйлчлүүлэгчийн мэдэлд үлдээх.
- Хэвлэл мэдээллийн ил тод байдлын талаарх заалтыг тодорхой хувь хэмжээ жишээ нь 2 хувиас дээш хөрөнгө эзэмшиж байгаа бүх хувь нийлүүлэгчид хамааруулах.